

KRALJICA

METJU DENISON

Prevela
Tatjana Bižić

■ Laguna ■

Naslov originala

Matthew Dennison

THE QUEEN

Copyright © Matthew Dennison, 2021

First published in the UK in 2021 by Head of Zeus Ltd

The moral right of Matthew Dennison to be identified as
the author of this work has been asserted in accordance
with the Copyright, Designs and Patents Act of 1988.
All rights reserved.

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojoj majci

SADRŽAJ

Uvod.	11
I poglavlje	19
II poglavlje	60
III poglavlje	91
IV poglavlje	114
V poglavlje	143
VI poglavlje	155
VII poglavlje	187
VIII poglavlje	214
IX poglavlje	243
X poglavlje	267
XI poglavlje	288
XII poglavlje	313
XIII poglavlje	334
XIV poglavlje	363
XV poglavlje	391
XVI poglavlje	424
XVII poglavlje	463
XVIII poglavlje	486
Izjave zahvalnosti vlasnicima autorskih prava .	513
<i>O autoru.</i>	515

„Jer to je zapravo ona, zar nije tako, mislim, ona je Država.“

Objašnjenje jedne žene iz naroda koji se okupio ispred Vestminsterske opatije prilikom venčanja princa Endrua i Sare Ferguson 27. jula 1986. godine o tome zašto je došla da vidi kraljicu, a ne mladence

„Uvek sam se tako ponašala da sam pred Bogom svoju najveću snagu i zaštitu polagala u odana srca i blagonaklonost mojih podanika.“

Elizabeta I

Visina nebu i dubina zemlji i srce carevima ne može se dosegnuti.

Priče Solomunove, 23:5

UVOD

RAZMISLITE SAMI DA li je ovo što sledi bajka. Evo malene devojčice, sa zalizanim pramenčićima svetle kosice.

Evo njenog oca princa, ima fizionomiju osetljivog čoveka, mada ne ispoljava osećanja; gaji ortodoksne sklonosti prema streljaštvu, lovu i tenisu; čovek je tankih živaca, plaši se roditelja, odeven je besprekorno. Majka joj je osmehnuta žena s jamicama u obrazima i neizbrisivim pečatom plemkinje. Njena majušna stopala ushićuju novinarke, na primer kolumnistkinju novina *Sanderlend dejli eko end šiping gazet*, koja u junu 1934. izveštava svoje čitateljke da je malo žena koje mogu s njom da se takmiče „po prefinjenosti stopala i gležnjeva“.^{1*} Otac i majka devojčice oslovljavali su jedno drugo s Berti i Elizabet, svet ih je oslovljavao kao vojvodu i vojvotkinju i veoma ih poštovao. Sladunjavo klanjanje ključni je ton svega što je o njima dvoma bilo zabeleženo u biltenima, ilustrovanim časopisima i bioskopskim filmskim

* Brojevi u tekstu označavaju napomene, koje sadrže spisak literature korišćene u knjizi. Fajl sa napomenama nalazi se na sajtu Lagune www.laguna.rs u odeljku *Kraljica*. Nazivi knjiga i imena autora dati su u originalu i u elektronskoj formi radi lakše pretrage na internetu

žurnalima, jednom mediju koji je u to vreme bio tek u zametku. I taj preovlađujući ton će takav i ostati.

U pozadini kralj i kraljica, deda i baba po ocu malene devojčice. Njih dvoje su sve što jedan kralj i kraljica iz 1926. godine i treba da budu: ozbiljni, ni najmanje pomodari, nepokolebljivo uvereni u to da vladari imaju misiju, predani svojoj dužnosti, skromni i bez istaknutih intelektualnih sklonosti ili sposobnosti, zabrinuti zbog varvarstva svog doba i ispruženih pipaka britanske moći koji obavijaju čitav svet, zaokupljeni ne posebno konstruktivnim fine-sama odevanja i strahotama džeza i lakiranja noktiju. Njihov dom su zamkovi i dvorci, kao što će biti i Bertiju, Elizabeti i njihovoj ćerkici. Kliču im milioni ljudi, jer ovaj kralj je i car, neprikosnoveni vladar ljudi koji ispovedaju mnoštvo vera i pripadaju mnoštvu etničkih entiteta – baš kao što će biti i njegova unuka, mada će ona naslediti tek krpice carstva i nadu u budućnost.

S vremenom je, prema najboljim pripovedačkim tradicijama, malena devojčica stekla strinu kose vrane kao gavranovo krilo, koja će kasnije biti osramočena i proterana – ekvivalent zle maćehe, čija joj je senka zamračivala detinjstvo i promenila joj tok života. Kad odraste, curica će se udati za naočitog princa iz jedne zemlje preko mora. Njegovo ime – Filip – na grčkom znači onaj koji voli konje, a konji su bili i njena velika strast, i njihov brak, koji je zašao i u svoju osmu deceniju, biće njena velika potpora i dok se bude približavala sredini desete decenije života. Voziće se u zlatnoj kočiji, dijamanti će joj svetlucati u kosi, njeno ime nosiće bolnice, sportski centri, jedan luksuzni brod za krstarenje, pariska tržnica cveća, čokoladice s mentolom, vrsta rododendrona sa svetlim cvetom i aktivistički pokreti globalnog nivoa koji se bave liderstvom, problemima slepih i očuvanjem šuma. Njeni sinovi i unuci poženiće se lepticama. A u poznijim godinama života Vatikan će je ovenčati epitetom „poslednje hrišćanske vladarke“, koji nosi pomalo srednjovekovni prizvuk i ublažava granice između sveštenog i svetovnog da bi je izdigao iznad epohalnih državničkih gloženja.² O njoj će se pisati knjige, snimati filmovi, izvoditi pozorišne predstave. U televizijskoj drami

Kruna pisac scenarija koji je omalovažava kao „provincijalku ograničene inteligencije“ nastanjenu u „tematskom parku“ gde „odrasli muškarci nose mamuze i prsne oklope“ fikcionalizuje njenu vladavinu iskrivljujući i zamućujući činjenice.³ Još otkako je bila novorođenče, ona je zaokupljala i javne i intimne svetove. Još za života slavom je pomračila Avgustovu, Napoleonovu, pa čak i Hitlerovu slavu; njen lik izgraviran je na novčićima, odštampan na poštanskim markicama i, po svemu sudeći, utisnut u snove njenog naroda. Nasleđe koje ona ostavlja potomstvu biće manje krvavo od zaveštanja „velikih“ muškaraca u istoriji, manje častohlepno, manje tašto.

Kuma vila, pošto je detence u kolevci obdarila dugim životom, zemnim bogatstvima, stabilnom naravi, istrajnošću, skromnošću i ljubavlju, buduću kraljicu podarila i konzervativnim instinktima. S godinama dolaze mudrost i moralni autoritet. Devojčica je, u nešto manjoj meri, nasledila majčinu čvrstinu, očevu odmerenost, oprez i tvrdoglavost, i duboka religijska ubeđenja oboje roditelja.

Rođena je carskim rezom u prvim satima 21. aprila 1926, posle jednog dugog kišnog dana, i krštena pet nedelja kasnije u privatnoj kapeli Bakingemske palate imenom Elizabeta Aleksandra Meri. U tom trenutku je princeza Elizabeta od Jorka. Postaće, položivši zakletvu na svečanom proglašenju za novu vladarku Britanije 8. februara 1952. godine, milošću Božjom Elizabeta II, kraljica Velike Britanije, Irske i britanskih prekomorskih dominiona, braniteljka vere. Krštena je po majci, prababi i babi, imenima koja su podjednako porodično nasleđe kao i njen prvi (u tom trenutku nesvesni) susret s filozofijom kontinuiteta tako dragom vladarskim porodicama. Njeni deda i baba su kralj Džordž V i kraljica Meri. Zloj strini ime je Volis i grešna je po mnogo čemu.

Ako je u bajci neophodno da postoji i neko proročanstvo, krajem proleća 1926. jedan deo štampe ujedinio je svoje vidovnjačke moći. *Pateov* nemi crno-beli filmski bilten koji je zabeležio

princezino rođenje obećava jednostavno, ali upečatljivo: „Danas je kraljica srcâ, ali jednog dana bi mogla biti kraljica Engleske.“ *Dejli skeč* obaveštava svoje čitaoce da je „juče rođena možda buduća kraljica Engleske“.

Kao što smo videli, proročanstvo se ostvarilo – uprkos novo-rođenčetovom polu, uprkos tome što joj je otac bio drugi kraljev sin, a dobro zdravlje je služilo strica koji je imao pravo na presto i pre princeze i pre njenog oca: Edvarda, princa od Velsa, koji je tako kratko i tako dramatično nosio vladarsku titulu Edvard VIII. Državna himna-molitva zvanično je njoj posvećena, a njena vladavina postaje najduža vladavina ijednog monarha koji je ikada vladao njenim narodom. I u treći milenijum ona prenosi model monarhije koji korene vuče od njene čukunbabe kraljice Viktorije.

Hajde da se složimo na samom početku da životna priča Elizabete II nije nikakva bajka. Lišena bombastičnosti minulih stoleća, retorika koja je pratila kraljevsku porodicu u Elizabetino vreme slavila je zamisao o porodici običnih ljudi na izuzetnom, vladajućem položaju. Govorimo o Elizabeti koja je 1982. godine rekla domaćicama u Šefildu kako i ona ima mnogo muka da joj podovi ostanu čisti; koja je 1990. zatražila od kreatora Džona Andersona da joj skрати kragnu jednog kaputa budući da je tako majušna stasom; koja je u jednom trenutku kad je zla sreća pratila kraljevsku porodicu zamolila medije i javnost da imaju milosrđa, a 2000. godine rekla gledaocima svog božićnog obraćanja naciji da su „okviri unutar kojih se trudim da vodim svoj život“ dostupni milionskim masama, jer to su okviri Hristovih učenja. „Ne želimo da kraljica bude jedna od nas“, piše urednica *Riding ivning posta* u februaru 1991, „ali želimo da bude sa nama.“⁴ Sedam decenija je, uprkos nasrtljivosti medija koja je dosegla razmere bez presedana u istoriji kraljevske porodice, Elizabeta II uspevala da održi ravnotežu između zahteva za pristupačnošću i odstojanjem, pružajući ruku u beloј rukavici da pozdravi svoj narod.

Prilikom proslave tridesetogodišnjice njenog dolaska na presto, *Dejli mirror* je istakao da je Elizabeta „u životu uživala ogromne povlastice, ali nikada nije znala za povlasticu privatnosti kakvu uživaju mnogi od nas“. ⁵ Prema njenim nagoveštajima, njen je stav da je ljudi moraju videti da bi verovali u nju: za razliku od obudovele kraljice Viktorije, ona je uvek bila nešto više od marljive administratorke za pisaćim stolom, skrivene iza pozornice. Slavljena 1953. kao „žična tačka odanosti, pravde, milosrđa, dostojanstva“, dosledno je radila na tome da zadrži ovu ulogu, onakvu kako je ona shvata, i da je bude dostojna, svesna pritom da je svoj status nasledila, ali je poštovanje i naklonost zaradila; i visoko ceni svoj položaj kao izvor počasti, simbolično nagrađujući integritet drugih pomoću sistema počasnih dvorskih zvanja. ⁶ Autor monografije *Krunisanje kraljice Elizabete* opisuje je kao „istovremeno i gospodaricu i sluškinju njenog naroda“; služenje narodu uvek je bilo njen prioritet. Dobro je poznato da se, kad je imala dvadeset jednu godinu, posvetila služenju narodu i „njegovoj vladarskoj porodici“. „Bilo je to nešto neverovatno“, prisećala se njena sestra od tetke Margaret Rouds 2015. godine, „zamisliti ceo život pred sobom, život u kome ne sledite svoje odluke, u kome tačno znate šta ćete raditi svakog dana u nedelji mesecima unapred i sva spontanost je nepovratno nestala.“

Posle sedam decenija moguće je uočiti znatne promene kroz koje je monarhija prošla pod Elizabetom. Kraljica je oprezan inovator, a veoma uvažava svoje jedinstveno nasleđe. Ništa u njenom vaspitanju niti u pripremama za vladavinu, koje je prošla s ocem, nije postavljalo izazove njenom urođenom konzervativizmu; zapravo, tako su snažna bila očekivanja njenih prvih savetnika, političara, štampe i velikog dela javnosti da će ona nastaviti da vlada po uzorima dedinog i očevog kraljevanja da je pravih prilika za inovacije bilo vrlo malo, sve i da im je ona sama bila naklonjena. Jedan od ishoda bio je i taj da su Elizabetu već od prvih dana vladavine potcenjivački proglašavali staromodnom. S vremenom se ta ocena menjala. Godinama je zahvaljujući svojoj vernosti bezvremenim (ili staromodnim) vrednostima Elizabeta

bila ličnost koja je narodu ulivala pouzdanje, mirno središte u vrtlogu promena, a gledišta progresivnija od njenih ustuknula su suočena s poukama da su, na primer, „pitanja duha važnija i trajnija od pukog materijalnog razvoja“. ⁷ Kraljica je nadživela nacionalnu kulturu potčinjenosti i ni najmanje nije obraćala pažnju na kultove slavni ličnosti, kratkoveke i bez stvarnih vrednosti. Čuvala je prestiž krune i kao i svi njeni uspešni prethodnici humanizovala sopstveni suverenitet upravo u dovoljnoj meri: kad joj je u aprilu 1960. godine dvadesetdvo godišnja Meri Smit iz Plamsteda pisala tražeći od nje da se založi da se njenom mužu poništi presuda za ubistvo, pisala joj je „kao jedna majka drugoj“. ⁸ Elizabeta se nikada nije kolebala u svom lepom ponašanju, dubokoj pobožnosti niti u nepopustljivom smislu za dužnost nasleđenom od roditelja i od njihovih roditelja, a u sve je to takođe do same svoje smrti verovao i njen muž, iz čega je sledilo da je, kao što se tvrdilo u jednom televizijskom komentaru u vreme kada je kraljevski par slavio svoju srebrnu godišnjicu, kraljica u očima mnogih „mada nevladajući monarh, moćna po svom duhovnom uticaju i primeru koji pruža baš kao i ma koji apsolutni tiranin iz prošlosti“.

Ustavnost ne pruža podršku pustolovnim, maštovitim monarhima. Elizabeta je prihvatila punu težinu ograničenja koja nameće njen položaj. Njena politička neutralnost je strogo dosledna, a njeni podanici su sasvim zadovoljni time što njena uloga poglavara države zauzima manje njene javno uložene energije nego njena uloga poglavara nacije. Pri svemu tome, ona nije u potpunosti pasivna figura. Uz njen pristanak, kako možemo pretpostaviti, njeni najbliži savetnici branili su moć opstanka krune. Time je obuhvaćen i skup koji nosi naziv Kraljičin pristanak, a na kome su ministri obavezni da pre parlamentarne rasprave podnesu predlog zakona čije bi posledice mogle da utiču bilo na privatne interese krune, bilo na kraljičine prerogative. „Moram odlučno da protestujem jer nisam konsultovan u nekoj od ranijih faza, u skladu sa sasvim jasno postavljenim pravilima“, piše kraljičin lični sekretar jednom prilikom kada prethodne konsultacije nisu obavljene. ⁹ U privatnom životu, prema svedočenju njene unuke princeze

Beatrise od Jorka, kraljica je „neodoljivo radoznala“: „Radoznalost je tera da svakog dana nauči nešto novo, uradi nešto novo“; kraljičin omiljeni arhitekta Hju Kason zapazio je njena „vrlo čvrsto određena gledišta“, kad je o njegovom poslu reč, o svemu od kvaka na vratima pa do abažura na lampama.¹⁰ Pristup svom zadatku čuvarke Komonvelta, na primer, Elizabeta je osmislila sama. Njena sklonost da poštuje interese ovog svetskog konglomerata bivših teritorija britanske imperije, nadahnuta njenom verom da je „obično najvažniji kontakt između država kontakt među ljudima“, bila je ključ opstanka i narastanja tog konglomerata od devet država do pedeset četiri države. Petnaest od tih nezavisnih teritorija priznaje Elizabetu kao svoju kraljicu. Od svih monarha na svetu, jedino njena vlast ima značaj svetskog domašaja.

Televizija *Temza* saopštila je 1972. godine svojim gledaocima: „U lozi koja seže unazad više od hiljadu godina, nije bilo voljenijeg ni cenjenijeg monarha.“ Takva tvrdnja bi među današnjom publikom izazvala nelagodu, ali je u srcu mnogih, mnogih Elizabetinih podanika i dalje istinita.

I POGLAVLJE

„Direktna naslednica po muškoj lozi naše porodice“

KUĆA U KOJOJ je Elizabeta II rođena, kao ni mnogi drugi gradivni elementi njenog detinjstva, nije preživela do danas. Kuća u Bruton stritu broj 17 nalazila se u inače sasvim neupечатljivoj poprečnoj ulici između Bond strita i Berkli skvera (koji je u to vreme bio tiši i ekskluzivniji nego danas). Tu su od 1920. godine živeli Elizabetini dobrodušni, konvencionalni, porodični, neambiciozni i plemićke krvi baba i deda po majci, četrnaesti erl i grofica od Stratmora i Kinghorna, koji su među vesti dana dospeli nešto pre Elizabetinog rođenja. Tri godine ranije, jednog sličnog, oblačnog aprilskog dana, njena majka leđ Elizabeta Bazu-Lajon izašla je iz visoke sive kuće i pošla po crvenom tepihu u susret princu za koga će se udati, umereno naočitom i veoma nepretencioznom, Albertu Frederiku Arturu Džordžu, vojvodi Jorka, erlu Invernesa i baronu Kilarniju. Tamno obojena ograda ka ulici zadržavala je radoznalce, a na visoke prozore kuće bile su navučene roletne. Kuća nije bila toliko veličanstvena kao ona u kojoj je porodica prethodno živela u Londonu, na Trgu Svetog Džejsma broj 20, ali bila je sasvim dovoljno dostojanstvena: četvorospratnica s uzvišenim korintskim stubovima, tipični mejferski dom plemstva sa zemljoposedima kome su pripadali nepomodni Stratmori, koji su uglavnom živeli na svojim posedima u

unutrašnjosti i koji su 1926. još držali neproporcionalno veliki procenat nacionalnog bogatstva.

Jedna soba je bila pripremljena za porodilju. Te 1926. godine pripadnice kraljevske porodice još se nisu porađale u bolnici. Članovi kraljevske porodice obilazili su bolnice zarad dobrobiti drugih: svečano ih otvarali, tapšali inicijativama za prikupljanje sredstava pre nego što je uspostavljena Nacionalna zdravstvena služba, dok su još u Britaniji od dobrovoljnih priloga građana bolnička odeljenja, kupovani kreveti i zavoji i isključivo zahvaljujući njima spasavani ljudski životi. Pripadnice kraljevske porodice porađale su se kod kuće i ni Elizabetino rođenje nije bilo izuzetak. Trudnoća njene majke tekla je mirno sve dok, dosta kasno, nije otkriveno da je beba okrenuta popreko, zbog čega će pri porođaju biti neophodna intervencija ser Henrija Simsona, hirurga. Kasno u jesen vojvoda je o tome obavestio svoje roditelje. Vojvotkinja je zakazala redovni mesečni pregled babice Ane Bivers za 8. januar. Sredinom aprila je potpisala prijem isporuke dečje odeće i najfinije posteljine, a porodžbinu je brižno nadgledala kraljica Meri. Švalje su većinom bile plemkinje veštih prstiju, doduše u novčanim poteškoćama, zaposlene u Kraljevskoj školi šivenja i veza, čija je pokroviteljka vojvotkinja bila. Odeću za bebu šile su i vezle takođe sama vojvotkinja, njena majka i kraljica Meri, a poneka ljupka pojedinost puštana je da procuri u štampu. Pošto je soba za porodilju pripremljena, odluka kraljevog lekara ser Bertranda Dosona donesena prethodnog vikenda možda je bila olakšanje. Doson je zatražio od kralja dozvolu da porođaj izazove ranije. U pismu od 12. aprila vojvotkinja se žali da joj je dosadno, da je ozlojeđuje što sad „samo sedi i čeka“.¹ Tri dana posle toga tražila je malo rasonode listajući *RSVP* Arčija de Bera, reviju posvećenu vodvilju. Preletala je samo površinu života, kao vilin-konjic.

Novorođenče u kraljevskoj porodici izazivalo je i u to vreme kao i sada radosne skokove na kardiogramu nacije. Telegrami s čestitkama stizali su od provincijskih gradonačelnika, od upravitelja kolonija, od vladara indijskih država.² Saopštenje koje su izdali Simons i akušer Volter Džeger, konsultant Samarićanske

bolnice za žene, da je „Njena visost vojvotkinja od Jorka rodila zdravu princezu jutros u 2:40“, a zatim sledećeg jutra da su i majka i novorođena princeza „izvršno provele noć i njihovo stanje je u svakom pogledu normalno i zadovoljavajuće“, pružilo je čitaocima novina mali predah od svakidašnjih briga, a novinarima povod za izlive sladunjavih osećanja. Većini podanika Džordža V prvorođenče vojvode i vojvotkinje Jorka nije značilo ništa više od toga. Kralj je imao četvoricu sinova i dva unuka, Džordža i Džeralda Laselsa, rođena 1923. i 1924. godine, sinove princeze Meri, svoje jedine ćerke. Monarhija nije oskudevala u naslednicima.

Bertiju i Elizabeti – „milom mladom paru, koji se toliko voleo“³ – rođenje ćerke bilo je novi vrhunac već ionako srećnog braka. Podneli su, sve nestrpljiviji, tri godine bez dece. Prethodnog avgusta Berti je pisao svom najstarijem bratu, princu od Velsa, koga je porodica zvala Dejvid: „I dalje žudim samo za jednim, a ti pogadaš šta je to.“⁴ Elizabeta je osećala isto što i njen muž. Berti je bio veoma tananih živaca. Njegova rastrzanost i munjeviti nastupi gneva uzmućivali su mirnu površinu njihovog braka; Elizabeta ga blago opisuje kao „čoveka preosetljivih živaca“.⁵ Podozrevao je da se šuška kako ne može da ima dece jer je u detinjstvu bolovao od zaušaka; osećao je pritisak nekih članova porodice, na primer u odgovoru njegove tetke princeze Alise, grofice Atlone, na vesti o Elizabetinoj trudnoći: „Oduševljena sam tvojim vestima o Elizabetinim nadama; hvala Bogu.“⁶ Njegov nespokoj uveče 20. aprila, uznemireno, „vrlo zabrinuto i puno strepnje“ šetkanje po tastovoj i taštinoj kući, nije bilo obično iščekivanje, odraz nečeg malo jačeg od jednostavne privrženosti supruzi. Kao što će kasnije pisati majci, on je oduvek bio ubeđen da bi „kad bismo imali dete, naša sreća bila potpuna“.⁷ Ustanoviće da je bio u pravu.

Da li je u to sumorno aprilsko veče što se polako pretapalo u bezbojnu, hladnu noć, dok su se fotoreporteri vrzmali oko kuće u Bruton stritu zahvalno grejući ruke na šoljama vruće kafe koje su im poslali napolje, državni značaj njihovog novorođenčeta, koje je samim svojim rođenjem postalo treće u naslednom redu za presto, uznemiravao roditelje koji su jedva dočekali da

to postanu? Gotovo je sasvim izvesno da nije, baš kao ni ikoga drugog, izuzmu li se ultračistunski snobovi koje je zabrinjavalo što novorođena devojčica nema čistu kraljevsku krv: bilo je to za puna tri veka prvo dete koje je jednom kraljevom sinu rodila žena iz nevladarske porodice. Posle Prvog svetskog rata podanici Džordža V slavili su Bertijevu odluku da se oženi devojkom iz svoje domovine umesto nekom inostranom princezom, baš kao što je premijer Dejvid Lojd Džordž i uveravao kralja da će biti slučaj.⁸ Samom mladom paru je nadbiskup Jorka saopštio da se „sav narod raduje vašoj sreći“; štampa je slavila „savez koji privlači srca i saosećanja ljudi svih klasa i položaja u našoj zemlji i preko mora“.⁹ Njihov brak je, prema rečima Dermota Moraa, omiljenog komentatora tema o kraljevskoj porodici, „obeležio oslobođanje [članova kraljevske porodice]... od tradicionalnih političkih i dinastičkih saveza, koji su po mišljenju mnogih uvek bili neukusni, a pod okolnostima koje vladaju u današnjem svetu postale su i izrazito zastarele“.¹⁰ Štampa je veliku pažnju posvećivala Elizabetinom uzvišenom škotskom poreklu, koje se računalo još od Roberta I Brusa.* U aprilu 1926. bilo je dovoljno što je ijedno novorođenče iz kuće Jorka u naslednom redu za presto. Mala princeza Elizabeta nije rođena u kraljevskoj palati, njen otac nije bio kraljev prvenac, ali običaji su zahtevali da njenom rođenju prisustvuje jedan član vlade.

Godine 1688. buduća kraljica Ana je, podstaknuta mržnjom, verskom zagriženošću i oportunistom, odlučila da poveruje u glasine kako novorođenče njenog oca Džejmsa II i njegove druge žene Marije Modenske, katolikinje, nije njihovo, nego zdrava zamena prokrijumčarena u porodiljsku sobu u posudi za grejanje kreveta. Sve od tada su zakulisne igre sprečavane prisustvom nekog ministra iz vlade prilikom porođaja u kraljevskoj porodici. Berti nije sam bdeo te noći u visokoj kući u Bruton stritu: pridružio mu se ser Vilijam Džojnson-Hiks, državni sekretar iz konzervativne stranke. Za razliku od Bertija, premoreni Džojnson-Hiks

* Škotski kralj, rođen 1274, vladao 1306–1329. Ratovao je za škotsku nezavisnost od Engleske. (Prim. prev.)

nije draga srca prihvatio ovu prekovremenu dužnost. Spor oko plata i radnih sati koji je već veoma dugo trajao između rudara i vlasnika rudnika 20. aprila je već pretio da se pretvori u prelazak cele ove privredne grane na delo dotad neviđenih razmera. Devojčica vojvode i vojvotkinje Jorka rađala se u prestonici koja se nalazila na ivici opšteg štrajka, u atmosferi koju je desničarska štampa žigosala kao prevratničku: „Atmosfera je čudna, neprirodna“, pisala je Virdžinija Vulf, „sve uzavrelo od dešavanja, ali nigde normalnog života“. ¹¹ Džojnson-Hiksu je sva snaga bila potrebna za jednu preču borbu, koja će se teže razrešiti nego vojvotkinjine porođajne muke.

Kao i svi ostali prisutni, od vojvotkinje pa nadalje, i on je vršio svoju dužnost. Grad je još spavao kad je on javio srećnu vest lordu gradonačelniku, kao što je zahtevala tradicija. Glasnici su vest odneli u Vindzorski zamak; telegram je poslat princu od Velsa u Bijaric. Kraljica Meri je vest primila s „takvim... olakšanjem i radošću kad su u četiri izjutra kralja i nju probudili da im jave da je mila Elizabeta rodila ćerkicu“. ¹² Olakšanje i radost su bili i Bertijeve osećanja, kao što je kratko pisao majci; isto se osećala i „mila Elizabeta“. Zatim su dotična osećanja obuzela i publiku za koju je *Morning post* izveštavao da je celog prethodnog dana stajala „ispred velike sive fasade kuće broj 17 u Bruton stritu... i, ne obraćajući pažnju na pljuštanje kiše, čekala“. ¹³ „Vreme je bilo pogano čitavu nedelju“, zabeležio je pisac Arnold Benet. ¹⁴ Čak i napisano tako veselim povodom, Bertijevo pismo kraljici Meri otkriva strepnju, koja je mučila svu decu Džordža V u iščekivanju pohvale od strogih roditelja koji nisu mnogo ispoljavali osećanja. „Nadam se da ste tata i ti oduševljeni kao i nas dvoje što ste dobili unuku, ili biste možda više voleli da imate još jednog unuka.“ ¹⁵

Ovom prilikom roditelji jesu bili oduševljeni kao i sin. Došli su u Bruton strit da obiđu sina, snaju i novorođenu unučicu odmah tog popodneva. To što nisu bili prisutni za vreme samog porođaja bilo je sva sreća. Kad mu se ćerka prvi put porađala 1923. godine, Džordž V je, pun strepnje, „šetkao dole-gore, razgaljujući [prisutne] pričama o ženama svojih prijatelja koje su umrle na

porođaju“.¹⁶ Kraljica Meri u svom dnevniku opisuje svoju prvu unučicu kao „milu dušicu divnog tena i svetle kosice“.¹⁷ Prošla su ipak dva dana pre nego što će pisati Bertiju o tome koliko je ponosna na malenu, za koju konvencionalno kaže da je „premila i preslatka“.¹⁸

Novopečeni roditelji su možda ime odabrali još pre nego što se devojčica rodila, s obzirom na to da je Elizabeta želela ćerku, i na to da je nedavno pre toga, u decembru 1925, Bertiju umrla baka koju je mnogo voleo, kraljica Aleksandra. Njihove želje poklapale su se sa stavom izraženim u *Spektejtoru* od 24. aprila da bi se „narodu dopadalo ako bi detetu bilo dato karakteristično englesko ime“.¹⁹ Pitanje princezinog imena zahtevalo je pre kraljevo odobrenje nego odobravanje javnosti. Berti se, međutim, ocu obratio tek posle šest dana, s obazrivom odlučnošću: „Nadam se da ćeš odobriti ova imena... Veoma želimo da njeno prvo ime bude Elizabeta.“²⁰ Kralj je dao odobrenje. Karakteristično za njega, kraljicu je o tome obavestio pre nego što je odgovorio sinu. Nije izvesno da li se ijedno od njih slagalo s Bertijevim romantičnim osećanjem da „Elizabeta od Jorka, osim toga, i zvuči vrlo lepo“. Kralj nije izneo nikakvu primedbu na to što se među tri princezina imena ne nalazi i Viktorija, mada je dugoveki matrijarh dinastije zahtevao da ono bude među imenima svake njene ćerke, unuke, pa čak i praunuke. Očigledno da zainteresovane strane u ovom slučaju nisu bile svesne stava kraljice Viktorije da je Elizabeta jedno od „najružnijih 'služinskih' imena za koja uopšte znam“.²¹

Novine su primetile da su „inicijali novorođene princeze isti kao inicijali njene majke – E. A. M., jer su vojvotkinjina imena Elizabeta Andžela Mergerita“; zapaženo je takođe da su tri imena manje nego što inače dobijaju novorođenčad u kraljevskoj porodici, koja obično „kao dodatak dobiju i neko hrišćansko ime“; a jedno provincijsko piskaralo čestitalo je sebi 22. aprila na instinktivnom ubeđenju „da ne bi moglo da se odabere bolje ime nego Elizabeta“.²² Princezina imena zvanično su upisana u matične knjige sledećeg meseca. Gospodin V. R. Č. Voker, okružni

matičar, došao je u Bruton strit. Vojvoda ga je, u prisustvu svog sekretara, primio u biblioteci. Samo je jedan neznatan deo štampe imao nešto da primeti povodom odluke vojvode i vojvotkinje Jorka da „u kraljevskoj porodici ponovo ožive jedno ime slavno u povesti britanskih kraljica“.²³ Takva poređenja uslediće tek kasnije.

Jedno pismo koje je prema uputstvima kraljice Meri napisala njena dvorska dama baca izvesnu svetlost na to kako su kralj i kraljica gledali na svoju novorođenu unučicu. U pismu se saopštava da je kraljevski par vrlo obradovan i misli da je devojčica veoma lepa, ali se odlučno odbacuje velika budućnost koju joj je štampa ishitreno namenila. „Pol u ovom slučaju, srećom, ne igra nikakvu ulogu“, iznosi se u pismu, a bespogovorni ton nagoveštava kraljičin glas.²⁴ Nije igrao ulogu, jer je kraljica Meri, uprkos tome što je Bertiju ranije poverila da se raduje „iščekujući direktnog potomka po muškoj lozi naše porodice“, imala veoma snažno razvijenu dinastičku svest i shvatala je da će novorođenu princezu, kao ćerku mlađeg kraljevog sina, gotovo sasvim izvesno istisnuti ili buduće dete u tom trenutku još neoženjenog princa Velsa ili sin princezinih vlastitih roditelja (vojvotkinji je bilo tek dvadeset pet godina). Na svu sreću po njihov duševni mir, ni kraljica ni njen muž nisu bili upućeni u sadržaj pisma koje je princ Velsa uputio svom prijatelju Pirsu Liju: „Lično bih glasao za *dečaka!*“, ali oni su svi, izgleda, vrlo zadovoljni.“²⁵ Ni kralj ni kraljica takođe se još nisu bili suočili sa sumnjom koja je jačala u krugu bliskom princu prestolonasledniku da on „neće ni prstom maći da spase svoje buduće žezlo. Zapravo, mnogi njegovi prisni prijatelji misle da bi ga se sasvim rado odrekao.“²⁶

Naglašeno „srećom“ upućuje na olakšanje kraljice Meri što će novorođena princeza najverovatnije izbeći teško breme prestola. Devojčica je nasledila manje viktorijanskih izvesnosti nego njeni neposredni preci. Ustavna kriza na početku vladavine Džordža

V, kada se Donji dom Parlamenta uspešno suprotstavio Gornjem domu povodom izvesnih budžetskih mera, nanela je simboličan poraz starom poretku pred nadolazećim demokratskim silama; kataklizma Prvog svetskog rata, koja je zbacila s prestola kraljeve širom Evrope, ubrajajući tu i užasnu revoluciju u Rusiji i ubistvo kraljevih rođaka Romanovih, i neposredna pretnja da će se moć organizovane radne snage razmahnuti u vidu sveopšteg štrajka ukazivali su na ideološke pomake koji će staviti monarhiju na iskušenja. Otvoren, odrešit, dosadan, ali (uglavnom) dobroćudan, Džordž je činio sve što je mogao da učvrsti stabilnost krune. Godine 1917. promenio je porodično prezime iz Saks-Koburg i Gota u Vindzor i ukinuo nemačke titule koje su nosili pripadnici britanske vladarske porodice, pa između ostalih i braća njegove žene. Smišljeno se trudio da premosti jaz između krune i naroda, a stanovište štampe da „[njegova] kraljevska kuća ne počiva na pukoj pompi i sticaju okolnosti, nego je u jedinstvu s narodom“ uveliko se rasprostranilo.²⁷

„Ostaće upamćen kao najveći britanski kralj i savršeni svetski gospodin“, napisao je jedan učenik u eseju povodom kraljeve smrti.²⁸ Uprkos grubom ponašanju, užasu od promena i odbojnosti prema bezakonju koja se graničila s potpunim neshvatanjem, njegov stav za sve vreme generalnog štrajka bio je smiren i brižljivo odmeren. Zalagao se, s izvesnim uspehom, kod svojih ministara za pomirljivo rešenje, „u nadi“, prema njegovim sopstvenim rečima, „da ćemo ujediniti narod“. ²⁹ Kraljica je u potpunosti razumela nemir koji je posleratni svet ulivao njenom mužu sakupljaču maraka i ljubitelju lova. Ni kralj ni kraljica nisu se usuđivali, kako je pisao Džordžov rođak Kristofer, princ Grčke i Danske, da uzimaju kao nešto što se podrazumeva samo po sebi kako ćete „u Engleskoj... naći tu ličnu ljubav prema vladaru i njegovoj porodici, osećanje koje nadilazi čak i vernost; savršeno razumevanje... Monarhija u Engleskoj ne može da izumre, kakva god joj sudbina bila u drugim državama. U srce engleskog naroda ona je i preduboko urezana.“³⁰ S dobrim razlozima ni deda ni baba nisu želeli malenoj curici tek rođenoj u Bruton stritu da je zapadnu okovi vladavine.

Mala princeza se rodila pod krovom svojih babe i dede Stratmora. Život Kloda Stratmora, zaljubljenika u kriket bujnih brkova, oblikovali su godišnji raspored sportskih događanja i njegove dužnosti zemljoposjednika i lorda-namesnika. O ustaljenosti njegovih navika i jednostavnosti ukusa svedoči i činjenica da se svakoga dana kada je ručavao kod kuće posle ručka zaslađivao božićnim pudingom. Njegov život je u suštini bio replika života kralja Džordža V, koji je kraljev najstariji sin opisao kao maestralno uređen, nerazmetljiv i otmen; omiljeni slatkiš kraljevskog para bio je griz s kuvanim šljivama.³¹ Dane ledi Sesilije Stratmor ispunjavali su muzika, baštovanstvo, vez, dobrotvorne priredbe, njena velika porodica i dva čau-čaua koja su nosila nemaštovita imena – Brauni, smeđi pas, i Bleki, crni. I ledi Sesilija i njen muž bili su zaokupljeni istim onim čime i čitavo njihovo pokolenje u okvirima njihove klase. Njihov svet bio je svet povlastica i nijedno od njih nije gajilo nikakve ambicije izvan svog neposrednog okruženja.

Prema jednoj nenaklonjenoj oceni, snažna ličnost Elizabete, najmlađe ćerke lorda i ledi Stratmor, devete od desetoro njihove dece, nije bila „ništa bolja od one vrste ličnosti kakvu susrećete po seoskim kućama“,³² a ropska zahvalnost njenog muža Bertija obezbediće da njihovi neupadljivi edvardijanski običaji ostave na maloj princezi dubokog traga u vidu prvenstvene usredsređenosti na porodični život i burno provođenje vremena napolju na selu, među psima i konjima, i uz obeđe pod vedrim nebom; zanemari vanja apstraktnih mentalnih napora i visoke kulture; dobroćudne patrijarhalnosti i privrženosti status kvou; svojevrsne štedljive raskoši, seoba iz jedne u drugu veliku kuću u Hertfordširu, Londonu i Angusu. Ispostaviće se da je to bio neobičan recept za pripremu da se preuzme vođstvo nad jednom nacijom u drugoj polovini XX veka i već više od dve decenije u XXI.

Od samog početka su događaji potvrđivali pripadništvo novorođene princeze kraljevskoj porodici. Svet koji se okupljao u Bruton stritu 20. aprila znao je da porođaj koji predstoji nije nešto

svakodnevno. Kako je dan odmicao, ljudi su odlazili i dolazili. Sutradan rano ujutru, pisao je *Morning post*, bdenje po vlažnoj noći bilo im je nagrađeno dolaskom jedne uredne, delotvorne medicinske sestre. Kad je s jednog prozora na spratu „pogledala dole na ulicu, sva lica okrenuta uvis sigurno su postavljala isto pitanje, jer je vlasnica uniforme klimnula glavom i krajnje ubedljivo se osmehnula pre nego što će se povući“.³³ Neki od te publike su ostali dovoljno dugo da zakliču kraljevoj ćerki, prvoj iz kraljevske porodice koja je došla da vidi novorođenče i donela svojoj snaji jarkocrvene karanfile, a zatim posle podne i kralju i kraljici. Drugi su kupovali ilustrovane novine koje su, vrlo uskoro, donele prvu fotografiju vojvotkinje i njene novorođene ćerkice. Na toj eteričnoj, romantično plemićkoj slici, koju je Berti poručio od Ričarda Spiajta, „ovenčanog nagradama za fotografije dece“, majušna bebica leži na čipkanom jastučiću među slojevima vazdušaste vezene posteljine; mama, koja je zaljubljeno gleda, odevena je u snežnobeli penjoar s nojevim paperjem i nosi tri dugačke niske bisera oko vrata. Na fotografiji je gotovo potpuno tačno reprodukovana poza koju je Spiajt odabrao kada je tri godine pre toga fotografisao princezinog malog brata od tetke Džordža Laselsa s njegovom majkom, kraljevom ćerkom princezom Meri. Ova poznija slika je prozračnija, teatralnija, udaljenija; nedostaje joj ona domaća prisnost koju poseduju Spiajtove fotografije Laselsovih. U to vreme kada je pisanje razglednica bilo hobi cele nacije, i godišnje ih je otpošiljano i do milijardu, kompanija Džona Biglsa objavila je dve razglednice s fotografijama snimljenim prilikom ove foto-seanse. Malena devojčica, kojoj nije bila namenjena nikakva značajnija dinastička uloga, bila je još u kolevcu izložena javnosti na konzumaciju.

U većini slučajeva razlog očaranosti novorođenom curicom bila je naklonost prema njenoj majci vojvotkinji, za koju je jedna biografkinja, njena savremenica, rekla da je „srećnim sticajem okolnosti stvorena mešavina istančanog dostojanstva i tople srdačnosti“.³⁴ „Vojvotkinjina omiljenost stvorila je u narodu

neprolaznu zainteresovanost za njen lični i porodični život“, pisao je *Jorkšir post*;³⁵ kasnije će *Grafik* objasniti da „sjaj važnog položaja [male Elizabete] kao četvrte dame u zemlji pojačavaju odblesci čini koje je na javnost bacila njena lepa majka“. ³⁶ Naspram generalnog štrajka, koji je počeo 3. maja, ali je zasenio sve burne dane koji su mu prethodili, novorođena devojčica vojvode i vojvotkinje Jorka, te dolasci i odlasci članova kraljevske porodice i medicinskih sestara u kuću u Bruton stritu pružali su bezazlen način da se odvrte misli. U Londonu su buntovnici napali redakciju *Tajmsa*. Javni prevoz u prestonici je obustavljen, taksiji su pokušavali da nadomeste autobuse i širom grada su se „vozila zbijena jedno uz drugo kao delići slagalice jedva pomerala metar po metar“. ³⁷ Uznemirujuća tišina poglela je po ulicama, „kao da je nedelja, samo što su sve prodavnice pootvarane, ali niko ništa ne kupuje“. ³⁸ Stražari pred Bakingemskom palatom imali su kaki uniforme i šapke umesto skerletnih mundira i šubara od medveđeg krzna; u njihovom izgledu bilo je nečeg što je nagoveštavalo atmosferu opsade.

Princ od Velsa je pozajmio vlastiti automobil i šofera da bi se u Vels poslali antištrajkački bilteni. „Puls britanske moći, čiji su se otkucaji vekovima osećali sve do najudaljenijih kutaka sveta, gotovo je sasvim zamro“, prisećao se kasnije princ, mada takav alarmantan stav o ugroženosti poretka nije bio zajednički celoj porodici Džordža V. ³⁹ Ipak, ovaj „revolucionarni pokret“, jedinstven po razmerama, za koji je *Dejli mejl* upozoravao da mu je cilj da „sruši vladu i podrije prava i slobode naroda“, nije uradio nijedno od to dvoje i okončao se posle devet uglavnom mirnih dana. Mnogi su protivsredstvo za klimu neizvesnosti i straha koju je on stvarao pronalazili na pragu Stratmorovih. Težili su da bar načas vide majušnu princezu u dadiljinom naručju ili, još bolje, kad je izvode napolje, „mali beli pramičak... koji brižljivo i svečano pronosaju po mirnom Berkli skveru, gde se bujni sag trave začuđujuće zeleni i pupoljci počinju da stvaraju penušavu čipku, kao da prebacuju veo preko čađave kore na granama drveća“. ⁴⁰

„Uvek ima po nekoliko ljudi koji bi hteli da je vide“, rekao je Berti dvorskoj dami svoje majke, Mejbel, grofici Erlija, kada im je 14. maja, pred bebino krštenje, donela bocu vode iz reke Jordan, naročito poslate iz Svete zemlje.

Grofica Erli je tada po drugi put obišla malu princezu. Prvog puta se u svojim memoarima, napisanim mnogo godina kasnije, prisećala ovako: „Nisam ni pomišljala da ja to odajem poštu budućoj kraljici Engleske, jer u to vreme se u potpunosti očekivalo da će se princ Velsa oženiti za godinu ili dve.“⁴¹ Na njeno gledište svakako je uticalo i to što je istovetno mišljenje gajila njena poslodavka, i zapravo čitava porodica male princeze, s izuzetkom samog princa Velsa: sklon sjaju i uživanjima, trezvenosti zamućene laskanjima ulizica, princ je osećao otpor prema ograničenjima koja su mu nametana samim njegovim rođenjem i po mišljenju ličnog sekretara njegovog oca „bile su mu dosadne državne funkcije i sva 'spoljašnja i vidljiva' obeležja monarhije“.⁴²

Što se tiče onog dela javnosti kome je do takvih pitanja bilo stalo, izgledi male princeze da nasledi dedin presto bili su manje-više zanemarljivi. Možda, kao što je upozoravao *Dejli grafik*, nisu imali želje da „opterećuju radosni čas princezinog rođenja računicama o njenoj kraljevskoj sudbini“.⁴³ Iz dana u dan ljudi su se okupljali – jednom ih je prilikom bilo toliko da je dadilja bebu u redovnu dnevnu šetnju iznela na zadnja vrata. Na fotografijama je ostalo zabeleženo mnoštvo sveta što se tiskalo oko kapije i ograde prednjeg dvorišta Bakingemske palate kada je 29. maja mala princeza dovedena na krštenje u dvorsku kapelu. Bili su to većinom žene i deca, muškarci među njima bili su u kaputima jer je pozno proleće bilo prohladno, i svi su, u bezbroj redova oko ograde, imali šešir na glavi. Neki su se i ispenrali na ogradu da bi bolje videli. Kad se kapija otvorila i vojvodin i vojvotkinjin automobil izašao u povratku na čaj posle krštenja u Bruton stritu, masa je, sve u najboljim namerama, pokuljala kroz labavi policijski kordon. Da su ljudi podigli pogled, tvrdio je jedan preduzimljivi fabrikant keramike, ugledali bi dve svrake. „To srećno znamenje nadahnulo je dizajn posuđa za princezinu dečju sobu, koje je vojvotkinja Jorka ljubazno

prihvatila, a Njeno veličanstvo kraljica se njime oduševila“, glasila je reklama za *Paragonovu* kolekciju koštanog porcelana* nazvanu „Dve za radost“,** puštenu u prodaju naredne godine.⁴⁴

Princezu je krstio nadbiskup Jorka Kozmo Gordon Lang, Bertijev i Elizabetin prijatelj, koji će im docnije biti čvrsta potpora kada bude nastala kriza posle abdikacije koju u tom trenutku niko još nije mogao ni da nasluti. Dvorski aranžer cveća Edvard Gudjir, kome je naloženo da „ne pokušava da izvede nikakve kitnjaste dekoracije“, „zadovoljio se time da na oltar stavi venčić prekrasnih belih ljiljana, drugog belog cveća s tek prislenkom ružičaste nijanse i belog vresa 'za sreću'“. ⁴⁵ Kumovalo je sve četvoro roditelja princezinih roditelja, te Bertijeva sestra Meri i Elizabetina najstarija još živa sestra ledi Meri Elfinston. Devojčica je imala jednog zajedničkog kuma s ocem: sedamdesetsedmogodišnjeg prastrica Artura, vojvodu od Konota, poslednjeg još živog sina i ljubimca kraljice Viktorije. Inače spisak njenih pokrovitelja nije bio toliko znamenit kao spisak Bertijevih, koji je, kao drugorođeni sin budućeg kralja, među kumama imao i samu kraljicu Viktoriju, te njenu najstariju ćerku, nemačku caricu Viktoriju.

Kao i njen otac, deda i pradeda, pet nedelja stara princeza je za krštenje odevena u haljinicu od honitonske čipke i satena, izrađenu po narudžbi kraljice Viktorije. U službi već četvrtog pokolenja kraljevske dece bila je i krstionica od srebra i pozlate izrađena prema nacrtu princa Alberta. Mala princeza krštena je prema obredu Engleske crkve, čiji je vrhovni poglavar bio njen deda. Krštenjem je simbolično uvedena u svoju porodicu i u jedan način života, i jedno i drugo čvrsto vezano nepisanim pravilima hijerarhije, korišćenja ukazanih prilika i lepog ponašanja. Celo to nasleđe uglavnom je vodilo poreklo od princezine čukunbabe kraljice Viktorije, čiji je kredo, sa žestinom utuvljivan njenoj potčinjenoj porodici, obuhvatao i tvrdnu veru u jedinstvenost kraljevske krvi: „Naš položaj je

* Koštani porcelan osim kaolina i kvarca sadrži i koštani prah, što porcelanu daje ne samo izvanrednu belinu i prozirnost nego i naročitu otpornost na lomljenje. Recept za koštani porcelan je kineskog porekla. (Prim. prev.)

** *Two for joy* – stih iz engleske dečje razbrajalice o svrakama. (Prim. prev.)

u potpunosti različit od položaja drugih ljudi“. ⁴⁶ Premalena da bi mogla da zastupa ma kakav drugačiji stav, Elizabeta je ceo događaj preplakala iz punih pluća. Zvanične fotografije s krštenja deluju tužno. Nasmešeno je jedino lice kraljice Meri, na fotografiji na kojoj je baka sama s tek krštenom unučicom. Kraljica je tom prilikom nosila veliki barokni broš s dijamantima i biserima nasleđen od njene babe princeze Ogaste, vojvotkinje Kembridža. Taj komad nakita stekao je istorijski značaj povezujući pet pokolenja. I ta fotografija pretvorena je u razglednicu, a potpis na njoj je glasio: „Njeno veličanstvo kraljica Meri s unukom, Njenom visosti princezom Elizabetom Aleksandrom Meri“, podsećajući javnost da pravo male princeze na pažnju potiče od njene blizine prestolu. Jedini ustupak ukrasima koji pristaju uz detinjstvo bila je raskošna krsna torta sa šećernim anđelčićima koji drže cvetne venčice i šećernom kolecvicom na vrhu, ukrašenom krunom i bebinim inicijalima. ⁴⁷ U kolecvici se nalazila sićušna lutkica slična maloj princezi.

Princeza je dobila još jednu krsnu tortu, od „siromašne dece iz Batersija“. U pismu kojim zahvaljuje na daru, vojvotkinja je obećala da će i o torti i o onima koji su je darovali ispričati ćerki čim „dovoljno odraste da bi razumela“. ⁴⁸

U *Priči o princezi Elizabeti*, objavljenoj kad je ličnost iz naslova imala četiri i po godine, bivša guvernanta vojvotkinje Jorka Beril Poinjan, koja je knjigu napisala pod pseudonimom Ana Ring, tvrdi: „Čak i tog dana kada je rešavano tako važno pitanje njenih imena ona je bila mirna.“ ⁴⁹ Tvrdnja je u potpunosti neistinita, uprkos tome što je Poinjan/Ring svoju pripovest objavila „uz odobrenje princezinih roditelja“. „Naravno da je siroto detence plakalo“, glasila je primedba kraljice Meri, a gospođica Bivers, koju je vojvotkinja prisno zvala „naša draga Nani Bi“, ⁵⁰ štedro je napojila rasplakanu bebu vodicom od mirođije čim je obred završen.

Za mesec dana otkako je devojčica rođena Ana Bivers je nametnula mirnu delotvornost u dečjoj sobi u Bruton stritu, s

pogledom preko krovova kuća u susednom Grafton stritu i smeštenoj neposredno iznad vojvotkinjine. Metodi Ane Bivers bili su starinski – takvima ih je smatrala čak i Mejbel Erli, već u sedmoj deceniji života.⁵¹ Verovatno da je to i bila osnova da se *Tajms* o nameštaju i uređenju sobe male princeze izrazi povoljno kao o „tipično engleskim“.⁵² Vojvotkinja nije na to imala prigovora. Na rastanku je gospođicu Bivers nagradila zlatnim satom, a na njenom mestu je zaposlila svoju bivšu dadilju, podjednako staromodnu, impozantnu, sredovečnu Klaru Najt, zvanu Ala. Nani Bi je kao uzdarje svojoj najplemenitijoj bivšoj štićenici poslala nekoliko pari pletenih cipelica u raznim bojama.

Neizbežno, svi izveštaji o životu u princezinoj dečjoj sobi iz tog vremena, koji su počeli da se pojavljuju već nekoliko dana po njenom rođenju, imaju, bez razlike, sladunjav prizvuk; fotografije potkrepljuju refren o vedroj naravi uvek nasmešenog i zadovoljnog novorođenčeta i, ukratko, o „neobično živahnoj malenoj ličnosti punoj života i karaktera“.⁵³ Staromodni red koji je uvela Nani Bi nije bio ni u kakvoj suprotnosti s domaćinstvom u Bruton stritu, vođenim prema običajima s kraja XIX veka, u vreme udaje njenih baba. Najvažnija je u dečjoj sobi bila kolevka. Kao i Elizabetino krštenje, i kolevka je bila slična kolevčicama dece kraljice Viktorije i dece Elizabetine tetke, iako na njoj nije bila grofovska dijadema kao na kolevcu malih Laselsa, a svakako nije bila dorasla onoj natkrivenoj damastom i ukrašenoj kičankama u kojoj je fotografisan njen stric Dejvid* 1894. godine, ni kolevcu „za Princa krvi“ koju je dizajnirao arhitekta Edvin Latjenz za kuću za lutke kraljice Meri svega nekoliko godina ranije.** Današnjem

* Misli se na Edvarda VII, čije je puno ime bilo Edvard Albert Kristijan Džordž Endru Patrik Dejvid. (Prim. prev.)

** Visoka oko metar i po, kuća za lutke kraljice Meri delo je oko hiljadu i po umetnika i vrhunskih zanatlija, pravljeno od 1921. do 1924. godine. Kuća je opremljena električnim svetlom, tekućom vodom, liftovima, i mnoštvom minucioznih detalja, od vezenih tepiha, preko minijturnih knjiga do vinskog podruma u kome se nalaze male boce s istinskim vinom. (Prim. prev.)

Gore: Vojvotkinja Jorka s ljubavlju nadvijena nad ćerki-com, princezom Elizabetom, maj 1926. godine.

Gore desno: Jedan od prvih princezinih pozdrava narodu dok se vozi kočijom iz Kraljevskih konjušnica.

Elizabeta, u „ljupkoj, vilinskoj“ haljinici kakve je volela njena majka, sa svojom babom kraljicom Meri. Fotografija Markusa Adamsa, 31. marta 1927.

Dvadeset četvrtog oktobra 1931. godine Elizabeta je, u svojoj prvoj dugačkoj haljinici, bila jedna od dvanaest deveruša na venčanju svoje rođake leđi Meri Kembridž i kapetana Henrija Abel-Smita.

Elizabeta ispred velške kućice, minijaturne seoske kuće sa slamnatim krovom, koju je za šesti rođendan dobila od naroda Velsa i koja je postavljena u vrtovima Rojal lodža u Velikom vindzorskom parku, oko 1933. godine.

Iako je portretista Filip de Laslo naslikao šesto-godišnju Elizabetu bez ikakvih obeležja njene kraljevske krvi, bio je potpuno siguran, kako je zapisao, da pred sobom ima „buduću kraljicu Velike Britanije“.

Vojvotkinja Jorka je poručila ovu „porodičnu sliku mene i naših dveju kćeri“, dovršenu 1936. godine, od Čarlsa Edmunda Broka, čiji je otac bio graditelj Viktorijinog spomenika ispred Bakingemske palate. Više Brokovih portreta dveju princeza bilo je omiljeno njihovom ocu.

Gore: Elizabeta na triciklu 1933. godine.

Levo: Elizabeta u kočiji sa svojim ocem vojvodom Jorka, kraljem Džordžom V i vojvotinjom Jorka, na putu u crkvu u Krejtiju u Škotskoj, 26. avgusta 1935. godine.

Elizabeta i Margaret, u haljinama „od bele svile sa starinskom krem čipkom i... zlatnim mašnicama napred po sredini... i s ogrtačima od purpurnog baršuna sa zlatnim porubom“, s roditeljima i babom na balkonu Bakingemske palate posle krunisanja Džordža VI 12. maja 1937. godine.

Prva fotografija na kojoj je Markus Adams snimio novu kraljevsku porodicu u Bakingemskoj palati 20. decembra 1938. godine pokazaće se kao izvanredno popularna.

Sledeće godine Elizabetini roditelji koristiće ovu fotografiju kao svoju božićnu čestitku.

Gore: Šesnaestogodišnju Elizabetu u ružičastoj haljini s mašnjama od plavih perli fotografisao je u Odaji s mašnom u Bakingemskoj palati Sesil Biton.

Levo: Nasmejana Elizabeta u Sandringamu 1944. godine.

Ispod: Elizabeta Aleksandra Meri Vindzor, mlađi podoficir Pomoćne teritorijalne službe, uposlena kao mehaničar oko jednog vozila 1945. godine.

